

Megalopolis og Det Delfiske Amfiktyoni¹

Thomas Heine Nielsen

1. Indledning

Det følgende er en detailstudie i det 4. århs. internationale diplomati, en detailstudie i den klassiske græske bystatskulturs politiske interaktion og en detailstudie i en – på trods af navnet – kun middelstor bystats forsøg på at positionere sig på den internationale og lokale politiske scene, nemlig det – mislykkede – forsøg, den arkadiske bystat Megalopolis i 340erne gjorde på at blive medlem af Det Delfiske Forbund, eller ‘Amfiktyoni’, som det normalt kaldes.

Men vi må begynde et lidt andet sted, nemlig med den hellenistiske grammatiker Didymos ‘Chalkenteros’ – *Kobbermaven*, som han blev kaldt, fordi hans litterære appetit var umættelig. Didymos var en forsker af den art, moderne danske politikere og administratorer drømmer om: Hans produktion var ganske enkelt enorm; antikke kilder sætter den til hele 3500 bøger, og undertiden endda til intet mindre end 4000.² Her kan ikke engang de mest globaliserede og omstillingsparate moderne universitetsforskere følge med, for det svarer nogenlunde til to papyrusruller *om ugen* i en periode på 35 til 40 år.³ Hvad nu end det præcise tal på hans skrifter løb op i, var det i hvert fald så stort, at han undertiden glemte, hvad han selv havde skrevet, hvilket gav ham det knap så flatterende tilnavn ‘Bibliolathas’ - *Bogglemmeren*, noget der åbenbart ikke bekymrede ham og givetvis heller ikke ville bekymre en moderne dansk universitetsadministration. Det eneste der har overlevet af al denne lærdom, er imidlertid et papyrusfragment af hans skrift om Demosthenes’ *Philippiske Taler*.⁴ Heldigvis er det da heller ikke Didymos selv, vi skal beskæftige os med her, men den tekst,

-
1. Dette bidrag er en let revideret version af et foredrag holdt i Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning, 1. december 2008. Den mundtlige form er stort set fastholdt, men det detaljerede omdelingsark, der ledsagede foredraget, er splittet op i fodnoter der bringes løbende, mens en bibliografi findes i slutningen af artiklen (red.). – Nielsen 2008 er en engelsksproget diskussion af det samme materiale, der diskuteres her.
 2. Harding 2006: 1.
 3. Harding 2006: 1-2.
 4. Harding 2006: 1-41 giver en kortfattet og glimrende introduktion til Didymos og papyrusrullen med fragmentet af *Om Demosthenes*. Papyrussen er BKT 1 = P. 9780r°.

som er udgangspunktet for det følgende, findes netop i fragmentet af Didymos' skrift om Demosthenes. Her citerer han nemlig verbatim et dekret udstedt af Det Delfiske Amfiktyoni som svar på en henvendelse fra de to peloponnesiske bystater Messene i Messenien og Megalopolis i Arkadien.

Det Delfiske Amfiktyoni var et forbund af bystater beliggende primært i det nordlige Peloponnes og centrale Grækenland.⁵ Dets oprindelse fortaber sig i forhistoriens tåge, men i klassisk tid var dets opgave dels at administrere en mindre Demeter-helligdom ved Anthela nær Thermopylai, dels at arrangere de berømte Pythiske Lege, der blev afholdt i Delfi hvert fjerde år til Apollons ære, og i det hele taget at administrere helligdommen i Delfi i samarbejde med bystaten Delfi selv. Amfiktyoniets centrale institution var det såkaldte 'Amfiktyoniske Råd', der bestod af 24 medlemmer kaldet *hieromnamones*, to fra hver af tolv *ethne* ('folkeslag'), der var bosatte nær Delphi og Anthela. Der er her tale om folk som fx thessalerne, boioterne, phokerne, lokrene og så videre.⁶ Athen havde en fast jonisk plads i rådet og Sparta havde efter alt at dømme en fast dorisk plads. Et *internationalt* organ, altså.

5. Den centrale moderne diskussion af Det Delfiske Amfiktyoni er Lefèvre 1998, der indeholder en rig bibliografi.

6. Se note 38 *infra*.

Til dette Amfiktyoni må Megalopolis og Messene have rettet en henvendelse, hvori de ansøgte om medlemskab af organisationen. Desværre er teksten på det pågældende sted i papyrussen lidt fragmentarisk.⁷ I linje 1 ser det dog ud til at vi har en 3. person pluralis aorist konjunktiv af udtrykket *μετέχειν τῆς Ἀμφικτυονείας*, “at have andel i Amfiktyoniet” som en skoleoversættelse ville lyde, mens en mere præcis oversættelse nok ville være “at være medlem af Amfiktyoniet”. Denne aorist konjunktiv hører til Didymos’ egen introduktion til dekretet, som han derefter citerer verbatim, men det er desværre ikke klart hvorfor vi har konjunktiv her, selvom det selvfølgelig er fristende at tænke på en finalsætning, der redegør for motivet bag henvendelsen.

Men under alle omstændigheder står der altså et eller andet om medlemskab i Didymos’ egen kommentar til dekretet, som han iøvrigt formentlig citerer for at illustrere brugen af ordet *εὐεργέτης*, *velgører*, der optræder i dekretets tekst. I linje 5 er der gået en infinitiv tabt, en infinitiv der står parallelt med infinitiven *ἀ(να)γραφῆνα[ι]* i linje 4 og altså har udgjort andel halvdel af det direkte objekt for *ἤξι[ι]ωσαν* i linje 3: Infinitiven har med andre ord med-

7. Den nyeste tekst findes i Harding 2006:

- 1 [τῶν Ἀ]μφικτυόνων κ(αὶ) μ(ετὰ)σχῶσι τ(ῆς) [Ἀμφικ]τυο[ν]είας
 [...] ψήφισμα τόδ(ε)· “[E]δοξε τοῖς Ἀμφικτύ[ο]σιν· ἐπει-
 [δῆ] Μεγαλοπολίται κ(αὶ) Μεσσηνιοὶ ἤξι[ι]ωσαν ε[ὐε]ρ-
 [γέτ]αι [τ]ο[ῦ] θεοῦ κ(αὶ) τῶν Ἀμφικτυ[ό]ν(ων) ἀ(να)γραφῆνα[ι] κ(αὶ)
 5 [.....]αι Ἀμφικτύονες, ἀποκρίνασθαι αὐτοῖς
 [ὅτι πε]ρὶ μ(ὲν) τῆς Ἀμφικτυονείας ἐπανευεγ-
 [κόντες] εἰς τ(ὰς) πόλεις ἕκαστοι βουλευσονται κ(αὶ) εἰ[ς]
 [τὴν ἐρ]χομ(έν)ην πυλαίαν ἀποκρινοῦνται [αὐτ]οῖς
 ὑπὲρ τούτων· εὐεργέτας δ(ὲ) τοῦ θεοῦ κ(αὶ) [τ]ῶν Ἀμ-
 10 φικτυόν(ων) δ(ε)δόχθαι <εἶναι> αὐτούς. ἀποκρίνασθαι δὲ
 [+/- 7]οις ὅτι [δο]κεῖ τοῖς Ἀμφικτύοσιν ἀ-
 [ναγραφῆν]αι αὐτοῦ[ς] εὐε[ργ]έτας τοῦ θεοῦ κ(αὶ) [τ]ῶν
 13 [Ἀμφικ]τυόν(ων) καθάπερ [αἰτ]οῦνται.”

Hardings oversættelse lyder således: “[of the A]mphiktyons and [having] a share in the [Amphik]tyo[n]y [...] following decree: ‘Resolved by the Amphikty[o]ns: since (the) Megalopolitans and (the) Messenians requested (that they) be registered (as) benefactors of the god and of the Amphikty[o]ns and (5) [...] Amphiktyons, answer shall be made to them [that] they (i.e. the Amphiktyons) will refer the matter of the Amphiktyony to the cities individually for consideration and will reply to them regarding these matters at [the] next Pylaia. But (that) they <are> benefactors of the god and of the (10) Amphiktyons, let it be resolved. And answer shall be made [...] that it seems good to the Amphiktyons (that) they be registered as benefactors of the god and of the [Amphikty]ons, just as they are requesting.” - NB I sin kommentar til lin. 1, siger Harding (2006: 121) selv om *μ(ετὰ)σχῶσι* at det er “the third person plural aorist subjective, and translates , ‘... they may have a share in the [Amphik]tyo[n]y”.

delt andel halvdel af anmodningens indhold. Læsningen i linje 5 er lidt usikker, selv der hvor man dog kan se *noget*, og der har derfor været foreslået forskellige suppleringer af infinitiven, fx: [κληθῆ]ναι Ἀμφικτύονες, “at blive kaldt Amfiktyonere”, [εἶν]αι Ἀμφικτύονες, “at være Amfiktyonere”, eller den måske bedste [εἶναι δοκ]εῖν Ἀμφικτύονες, “at blive tildelt Amfiktyonisk status pr dekret”, eller *to be decreed to be Amphiktyons*, som Harding oversætter det.⁸ Her det vigtigste nok at notere sig, at alle foreslåede suppleringer gør anden halvdel af anmodningen til en ansøgning om medlemskab: Der er fuldstændighed enighed i forskningslitteraturen om, at Messene og Megalopolis havde søgt om medlemskab,⁹ og selv ser jeg ikke nogen grund til at anfægte denne fortolkning, der jo også støtter sig på Didymos’ egen indledning til dekretet.

Når jeg alligevel har dvælet lidt ved kildegrundlaget, er det for at det skal stå klart, at det egentlig ikke er så ringe igen, og det er vigtigt, for denne ansøgning om medlemskab fra bystater *uden for* Amfiktyoniet er fuldstændig uden paralleller i klassisk tid: Den er unik. Alligevel har man ikke rigtig interesseret sig for, hvad *motivet* til ansøgningen kan have været. Og det er det, jeg vil forsøge at belyse her: Hvad kan motivet – eller motiverne – til denne enestående ansøgning have været?

Da ingen kilde angiver et motiv, er vi henvist til hypoteser, men det er nok muligt at nå frem til en ret god hypotese, og det vil jeg forsøge at gøre ved at tage udgangspunkt i, specielt hvilke motiver *Megalopolis* kan have haft til ansøgningen – selvom jeg kan på forhånd sige, at i hvert fald et enkelt motiv kan have været fælles for Megalopolis og Messene. Jeg vil diskutere tre kontekster, man kunne forestille sig, ansøgningen hører hjemme i: (1) En delfisk kontekst; (2) en regional peloponnesisk kontekst; og endelig (3) en lokal arkadisk kontekst. Vi begynder med Delfi, da det jo er en ganske rimelig tanke at forestille sig, at Megalopolis søgte om amfiktyonisk medlemskab, simpelthen fordi bystaten følte sig særlig tæt knyttet til Apollon i Delfi.

8. [εἶναι δοκ]εῖν Ἀμφικτύονες: “probably the best suggestion so far” (Harding 2006: 122).

9. Wüst 1938: 26; Roebuck 1941: 52; Hammond & Griffith 1979: 481; Londey 1990: 252; Jehne 1994: 127 with n. 67; Rhodes 1997: 133; Lefèvre 1998: 96, 167, 219; Harding 2006: 122.

2. Megalopolis og Delfi

Det er imidlertid ikke ligetil at teste denne hypotese, da der ikke er ret mange kilder, der kan belyse forholdet mellem Megalopolis og Delfi i midten af det 4. årh., hvor ansøgningen – som vi senere skal komme ind på – må høre hjemme. Det mest påfaldende er faktisk de kilder, der *ikke* findes: Vi kender intet til udveksling af *proxenia* mellem Delfi og Megalopolis. Derimod har vi indskrifter, der dokumenterer proxeni-relationer mellem Delfi og Tegea, mellem Delfi og Stymphalos, altså mellem Delfi og to af de andre store arkadiske bystater, og vi har endda en indskrift, der dokumenter proxeni-relationer mellem Delfi og den meget lille arkadiske bystat Thisoa, ligesom vi kender til et helt hav af ikke-arkadiske bystater, der havde proxeni-relationer med Delfi.¹⁰ Men Megalopolis er altså ikke blandt dem i denne periode. Tegea lod opstille adskillige dedikationer i Delfi i det 4. århs. midte, ligesom utallige andre bystater fra hele den græske verden gjorde,¹¹ men vi kender ingen dedikation opsat af Megalopolis. Selvom der naturligvis altid er en vis usikkerhed forbundet med argumenter *e silentio*, kan vi – på baggrund af det ekstremt righoldige epigrafiske materiale fra Delfi – nok godt gå ud fra, at Megalopolis rent faktisk ikke havde opsat en dedikation i Delfi eller indgået proxeni-relationer med Delfi forud for ansøgningen om medlemskab af Amfiktyoniet.

Der er dog en enkelt kildegruppe, der kan sige noget om forholdet mellem Megalopolis og Delfi, nemlig de såkaldte *naopoioi*-regnskaber:¹² Omkring 373 f.Kr. – formentlig i forbindelse med det jordskælv, der udløste den tsunami, der begravede byerne Helike og Boura i Achaia under så tykt et lag mudder, at de forsvandt – styrtede det gamle sen-arkaiske Apollon-tempel i Delfi til jorden. Amfiktyoniet besluttede hurtigt at lade et nyt tempel opføre, et tempel, der blev finansieret ved forskellige former for donationer, fx de såkaldte *obolos*-donationer, som bestod af et personligt bidrag på én obol fra hver borger i hver eneste bystat, der var medlem af Amfiktyoniet. Men også enkeltpersoner og bystater uden for Amfiktyoniet kunne naturligvis give donationer. De blev kaldt *aparchai*, og over disse førte Amfiktyoniets byggeudvalg, de såkaldte *naopoioi*, omhyggelige lister, der blev opstillet som

10. Arkadiske bystater med delfiske *proxenoi* i det tidlige/midt-4. årh.: Stymphalos (*SEG* 24 379); Tegea (*SEG* 31 560); Thisoa (*SEG* 14 455); Delfis proxeni-relationer i det hele taget: Marek 1984: 217-46.

11. Bystats-dedikationer i Delfi: Jacquemin 1999; Tegeas dedikationer: Vatin i *BCH* 105 (1981) 453-59 (cf. *SEG* 31 558-59).

12. *Naopoioi*-regnskaberne: *Corpus des inscriptions de Delphes. II. Les comptes du quatrième et du troisième siècle*. Ed. Jean Bousquet (Paris 1989).

indskrifter i helligdommen. Et meget stort antal af disse indskrifter er bevaret. Et kort men illustrativt uddrag af listen for året 360 ser således ud:

Ἑρμόδωρος Ἐρυθραῖος
ὀβολοὺς τρεῖς,
Ἄριστόβουλος Σάμιος
ὀβολοὺς τέσσαρας,
...
Δημοφῶν Κήιος
ἀττικοὺς ὀβολοὺς τρεῖς,
Καλλίδαμος Ἀρκὰς
δραχμὰς δύο.
Φιγαλεῖς Ἀρκάδες
δραχμὰς ἑβδεμήκοντα,
Δωριεὺς Ἐπιδαύριος
δραχμὰς δύο (CID II 4.III.48ff).

Studerer vi nu arkadiske privatpersoners og bystaters donationer i årtierne forud for ansøgningen, finder vi to bystatsdonationer: Én ved Phigaleia på 70 drachmer og én ved Megalopolis på 200 drachmer;¹³ 200 drachmer er et pænt, men slet ikke prangende beløb. Der er

13. *Phigaleia*, 70 drachmer: Φιγαλεῖς Ἀρκάδες, δραχμὰς ἑβδεμήκοντα (360; CID II 4.III.45-7; for formen ἑβδεμήκοντα, se Buck, *The Greek Dialects* § 114.7); *Megalopolis*, 200 drachmer: Μεγαλοπολίται ἐξ Ἀρκαδίας, δραχμὰς διακοσίας (360; CID II 4.III.50-2).

lidt flere individuelle donationer ved arkadere nemlig 26:¹⁴ én ved en mand fra Kaphyiai, én ved en mand fra Pallantion, to ved mænd fra Mantinea, ni ved mænd der blot beskrives som *Arkās* (arkader) og hele 13 ved mænd fra Megalopolis. Med andre ord: Selv hvis ingen af de ni mænd der blot beskrives som arkadere, var fra Megalopolis, er der lige så mange individuelle donationer fra Megalopolis som fra hele det øvrige Arkadien, hvortil også skal lægges den kollektive donation fra Megalopolis. Det kunne måske godt fortolkes derhen, at Megalopolis og byens borgere var langt mere interesserede i Delfi, end det øvrige Arkadien var. Men hvis vi ser lidt nærmere på materialet, kan vi se at der nok ikke er tale om donationer ved 14 forskellige lejligheder: Fx har Nikolochos (no. 14 i note 14 *supra*) nok doneret sin drachme, da han var i Delfi for at indbetale sin hjembys kollektive donation, for vi ved, at det var ham, der stod for indbetalingen, og hans donation er opført på listen umiddelbart efter den kollektive donation ved Megalopolis.¹⁵ Endvidere virker det ikke urimeligt at tro, at de 10 megalopolitter, der er opført på listen for 358 lige efter hinanden, var i Delfi på en eller anden offentlig mission og traf en fælles beslutning om at donere en halv drachme hver. Megalopolis' dominans blandt de arkadiske donorer behøver altså ikke være så voldsom, som den ved første øjekast tager sig ud, og hvad vigtigere er: Set i et *panhellenisk* perspektiv er der intet påfaldende ved de megalopolitanske donationer. Borgere fra rigtig mange bystater uden for Amfiktyoniet gav penge til Apollons hus, fx borgere fra Ambrakia; Apollonia i Illyrien; Euhesperides i Libyen; Herakleia Pontika; Korkyra; Kydonia på Kreta; Miletos; Naukratis i

-
14. Individuelle donationer ved arkadere: *fra Kaphyiai*: (1) Κλεόμαντις Καφυιεύς Ἀρκάς (5 dr.; 341/40; *CID* II 12.II.2-3); *fra Mantinea*: (2) Ἀγίας Μαντινεύς (1 dr.; 362/1; *CID* II 1.II.24); (3) Ἀρχιππος Μαντινεύς (1 dr.; 358; *CID* II 5.I.4); *fra Pallantion*: (4) Ἀσάλατος Παλλαντεύς (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.21-2); *fra Arkadien (i.e. bystat ikke specificeret)*: (5) [... Ἀρ]κάς (362/1; *CID* II 1 inv. 6742); (6) Σίβανκος Ἀρκάς (2 dr.; 362/1; *CID* II 1.II.31-2); (7) Εὐθις Ἀρκάς (2 dr.; 362/1; *CID* II 1.II.39-40); (8) Σάραυκος Ἀρκάς (2 dr.; 360; *CID* II 4.I.42); (9) Κότταβος Ἀρκάς (3 dr.; 360; *CID* II 4.I.43); (10) Ἐπίχαρμος Ἀρκάς (1 dr.; 360; *CID* II 4.I.48); (11) Ὀβαλος Ἀρκάς (1 dr.; 360; *CID* II 4.III.5-6); (12) Ἀλέξιππος Ἀρκάς (1 dr.; 360; *CID* II 4.III.7-8); (13) Καλλίδαμος Ἀρκάς (2 dr.; 360; *CID* II 4.III.43-4); *fra Megalopolis*: (14) Νικόλοχος Μεγαλοπολίτας (1 dr.; 360; *CID* II 4.III.55-6); (15) Βαθυκλῆς Θισσαῖος ἐκ Μεγάλας Πόλιος (2 dr.; 358; *CID* II 5.I.23-4); (16) Ἀγησίδαμος Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.26-8); (17) Κλε[ό]μβροτος Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.29-31); (18) Παντοκλείδας Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.32-4); (19) Τι[μ]όθεος Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.35-6); (20) Λαιάδας Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.37-8); (21) Λέων Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.39-40); (22) [Ἀρι]στολ[α]ΐδας Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.41-3); (23) Ἰοκάδη[s] Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.44-5); (24) [Εὐ]δωρ[ίδ]ας Μεγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.46-7); (25) [.....Μ]εγαλοπολίτας (3 ob.; 358; *CID* II 5.I.48-9); (26) Ἀναξίβιος Μεγαλ[οπολίτας] (2 dr.; 358?; *CID* II 6A.9).
15. Μεγαλοπολίται ἐξ Ἀρκαδίας, δραχμὰς διακοσίας ἤνικεν Νικόλοχος Προξένου. Νικόλοχος Μεγαλοπολίτας, δραχμάν (*CID* II 4.III.50ff).

Egypten; Selinous på Sicilien, og så videre og så videre.¹⁶ Kollektive donationer indkom også mange andre steder fra, fx fra Apollonia, Naukratis og Naxos.¹⁷ Især Apollonias bidrag er bemærkelsesværdigt: Det bestod af en skibsladning byg, der blev sejlet fra Apollonia til Delfi, hvor den blev solgt for den nette sum af 3587 drachmer, 3 oboler og én hemiobol.¹⁸ Der er altså intet påfaldende ved Megalopolis' relationer til Delfi: De synes simpelthen at være af den art, de fleste hellenske bystater havde med Apollons helligdom, og konklusionen må blive, at Megalopolis' ansøgning om medlemskab af Amfiktyoniet næppe var baseret på usædvanligt intime bånd mellem byen og helligdommen.

3. Megalopolis og Sparta

For at få en ide om, hvad der kan have motiveret Megalopolis til ansøgningen, skal vi nok snarere vende blikket mod de politiske forhold på Peloponnes midt i 4. årh., og vi starter med at kigge på selve grundlæggelsen af Megalopolis. Megalopolis blev grundlagt af det spæde Arkadiske Forbund på et eller andet tidspunkt mellem 371 og 368.¹⁹ Antikke kilder tilskriver ganske vist den berømte thebanske feltherre Epameinondas alene æren for grundlæggelsen. Det skyldes sikkert i nogen grad den almindelige biografiske vane, der tillægger store mænd alle de store ting, der fandt sted i deres nærhed, men nok også at Theben og Epameinondas faktisk var involveret i grundlæggelsen, i den forstand at thebanske tropper hjalp Det Arkadiske Forbund med at beskytte byggepladsen. Pausanias fortæller i hvert fald, at Epameinondas sørgede for, at 1000 thebanske *logades* – elitetropper – under Pammenes' ledelse beskyttede byggeriet (*ton oikismon*) mod spartansk sabotage,²⁰ på samme måde som thebanske

16. Ambrakia (CID II 4.III.28; 6.I.19); Apollonia (ib. 4.I.76); Euhesperides (ib. 26.7); Herakleia Pontike (ib. 4.III.17-8); Korkyra (ib. 20.6-7); Kydonia (ib. 4.III.58); Kyrene (ib. 4.III.11); Miletos (ib. 10C.3); Naukratis (ib. 4.III.21); Samos (ib. 4.III.34); Selinous (ib. 4.I.46); Syracuse (ib. 4.I.40); Trailos (ib. 4.I.35); Phaselis (ib. 4.I.73); Chersonesos (ib. 5.1.10).

17. Apollonia (CID II 4.II.18); Naukratis (ib. 4.I.37); Naxos (ib. 4.I.16).

18. Ἀπολλων[ιάται] κριθᾶν μεδίμνους φειδωνείους τρισχιλίους, ἐκ τούτων ἐγένοντο μέδιμνοι δελφικοὶ χίλιοι ὀκτακόσιοι ἐβδεμήκοντα πέντε· τούτου τιμὰ ἐγένετο δραχμαὶ τρισχίλια πεντακόσια ὀγδοήκοντα ἑπτὰ, τρεῖς ὀβολοί, ἡμιωβέλιον· τούτο δὲ ἄγαγον τᾶι αὐτῶν δαπάναι εἰς Δελφοῦς ἐπὶ τὰν θάλασσαν τοὶ Ἀπολλωνιάται· ἄγαγε τὸ σῖτον Αἰνησίδαμος Δελφός, Ἀριστοκλείδας Ἀπολλωνιάτας (CID II 4.II.1-29).

19. Om Megalopolis' synoikisme, se Nielsen 2002: 414-55.

20. Paus. 8.27.2: γνώμη μὲν τοιαύτη συνωκίζοντο οἱ Ἀρκάδες, τῆς πόλεως δὲ οἰκιστῆς Ἐπαμινώνδας ὁ Θηβαῖος σὺν τῷ δικαίῳ καλοῖτο ἄν· τοὺς τε γὰρ Ἀρκάδας οὗτος ἦν ὁ ἐπεγείρας ἐς τὸν συνοικισμὸν Θηβαίων τε χίλιους λογάδας καὶ Παμμένην ἀπέστειλεν ἡγεμόνα ἀμύνειν τοῖς Ἀρκάσιν, εἰ κωλύειν πειρῶνται οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸν οἰκισμὸν.

tropper i 369 bevogtede byggepladsen ved Messene,²¹ og tredje vers af det berømte Epameinondas-epigram, som omkring 367 blev indskrevet på basen af et æresmonument på agora i Theben

“Ved Thebes våben står Megalopolis bekranset”²²

fortolkes også bedst som en henvisning til, at thebanske tropper var involveret i opførelsen af den mægtige ni kilometer lange bymur omkring Megalopolis, byens mest monumentale og berømte kendetegn.²³ Theben udviste altså en ret aktiv interesse i grundlæggelsen af Megalopolis, og det skyldtes naturligvis, at Theben i denne periode lå i åben konflikt med Sparta og dermed havde et smukt interessesammenfald med Megalopolis og det nydannede Arkadiske Forbund, en organisation der var dannet i direkte opposition til Sparta. Antikke kilder og moderne forskere er helt enige om, at grundlæggelsen af Megalopolis skal ses som et offensivt træk fra Det Arkadiske Forbunds side i kampen mod Sparta,²⁴ og her var et område, hvor man delte Thebens strategiske interesser. Det kan derfor ikke undre, at Det Arkadiske Forbund allerede ved sin dannelse indgik en *symmachia*-aftale med Theben, og at vi har adskillige eksempler på, at thebanerne betragtede denne aftale som afgørende vigtig: I 365, fx, må forholdet mellem Theben og Arkadien have været yderst anspændt, efter at Arkadien i 366 havde saboteret et stort anlagt thebansk forsøg på at etablere en fællesgræsk fredsslutning, en såkaldt *koine eirene*, hvis formål naturligvis var at sikre Thebens nyvundne herredømme over den græske fastlandsverden. Og ikke nok med dét: Arkadien havde umiddelbart derefter indgået en alliancetraktat med Athen, der ligesom Sparta var en svoren fjende af Theben. I 365 var Arkadien viklet ind i en besværlig krig med Elis, der fik Sparta til at angribe og erobre den sydarkadiske by Kromnos, mens de arkadiske tropper var i kamp i Elis. I denne situation, hvor forholdet mellem Arkadien og Theben altså var ganske betændt, sendte thebanerne alligevel en styrke til Arkadien, som i samarbejde med arkaderne generobrede

21. Diod. Sic. 15.67.1: οἱ δὲ Θηβαῖοι πάντα τὰ προειρημένα συντελέσαντες ἐν ἡμέραις ὀγδοήκοντα καὶ πέντε καὶ καταλιπόντες φυλακὴν ἀξιόλογον τῆς Μεσσήνης ἐπανήλθον εἰς τὴν οἰκίαν. Cf. Buckler 1980: 86, 89.

22. Epameinondas-epigrammet er overleveret hos Paus. 9.15.6: ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν, / Μεσσήνη δ' ἱερὴ τέκνα χρόνῳ δέχεται. / Θήβης δ' ὄπλοισιν Μεγάλη πόλις ἐστεφάνωται, / αὐτόνομος δ' Ἑλλάς πᾶσ' ἐν ἐλευθερίῃ. Om epigrammet: Zizza 2206: 344-49; se også Demand 1990: 116 og Stylianou 1998: 473.

23. Megalopolis' bymur: se fx Roy 2007: 294-95.

24. Megalopolis anlagt i opposition til Sparta: (1) antikke kilder: Diod. Sic. 15.72.4; Paus. 8.27.1. (2) moderne forskning: Buckler 1980: 107-8, 109; Buckler 1989: 88; Demand 1990: 111-18; Roy 2007: 292.

Kromnos fra Sparta. Kromnos lå i Megalopolis' territorium, og selvom Theben selvfølgelig var interesseret i Det Arkadiske Forbunds sikkerhed i al almindelighed, kan Kromnos-episoden nok alligevel ses som det første tegn på, at Thebens interesse faktisk gjaldt Megalopolis i særdeleshed.²⁵

Den thebanske interesse i at bevare og beskytte Megalopolis kommer meget tydeligt til udtryk i år 361, året efter det berømte slag ved Mantinea i 362, hvor Epameinondas faldt og hvor Megalopolis og Theben havde kæmpet side om side²⁶ mod bl.a. tropper fra Sparta og Mantinea, som var lederen af den ene fraktion af Det Arkadiske Forbund, der var blevet splittet i to kort forinden. I 361 gennemlevede Megalopolis en alvorlig *stasis* – borgerkrig – da en del af de små *poleis*, der var indgået i den synoikisme der skabte byen, forsøgte at bryde ud af det politiske fællesskab, byen udgjorde, med støtte fra bla. Mantinea, en bystat der ikke just hørte til blandt Megalopolis' venner, og tilbage til den tidligere ordening fra tiden før synoikismen. Var dette udbrudsforsøg lykkedes, ville Megalopolis være holdt op med at eksistere, så set fra en thebansk synsvinkel var situationen altså ganske alvorlig, hvad den thebanske reaktion da også tydeligt viser: Theben sendte en betragtelig styrke til Peloponnes under ledelse af den samme Pammenes, som havde beskyttet byen, da den blev grundlagt, og Pammenes nedkæmpede oprøret med hård hånd og sikrede på denne måde Megalopolis' fortsatte eksistens.²⁷ Så selv om Det Arkadiske Forbund var ophørt med at eksistere som en slagkraftig enhed i 362, støttede Theben altså stadig Megalopolis.

I perioden fra 356 til 346 var Theben fuldt optaget af den såkaldte 3. Hellige Krig, der gjaldt kontrollen over helligdommen i Delphi, og det forsøgte Sparta at udnytte til at få skovlen under Megalopolis. I år 353 forslog Sparta den græske verden en lang række til-

25. Kromnos-episoden: Xenophon, *Hellenika* 7.4.19-27. Se Buckler 1980: 64-65, 158-60, 195, 202 og Buckler 2003: 342-43. Kromnos' beliggenhed: Roy *et al.* 1992.

26. Xen. *Hell.* 7.5.5; Diod. Sic. 15.84.4. Se Buckler 1980: 207.

27. Diod. Sic. 15.94.1-3: Κατὰ δὲ τὴν Πελοπόννησον τοῖς Ἀρκάσι γενομένης εἰρήνης κοινῆς μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, ἐνιαυτὸν μόνον ἐμμείναντες τοῖς ὄρκοις πάλιν κατέστησαν εἰς πόλεμον. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ὄρκοις ἦν γεγραμμένον ἐκάστους εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀπιέναι πατρίδα μετὰ τὴν μάχην, εἰς δὲ τὴν Μεγάλην πόλιν ὑπήρχον αἱ περιοικούσαι πόλεις μετωκισμέναι καὶ δυσχερῶς φέρουσαι τὴν ἐκ τῆς πατρίδος μετάστασιν. διόπερ αὐτῶν ἐπαελθόντων εἰς τὰς προγεγενημένας πόλεις, οἱ Μεγαλοπολίται συνηνάγκαζον ἐκλιπεῖν τὰς πατρίδας. διὰ δὲ ταύτην τὴν αἰτίαν γενομένης διαφορᾶς, οἱ μὲν ἐκ τῶν πολισμάτων ἤξιον αὐτοῖς βοηθεῖν Μαντινεῖς καὶ τῶν ἄλλων Ἀρκάδων <...>, ἔτι δὲ Ἡλείους καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μετεσχηκότας τοῖς Μαντινεῦσι συμμαχίας· οἱ δὲ Μεγαλοπολίται τοὺς Θεβαίους παρεκάλουν συμμαχεῖν. οἷς ἀπέστειλαν συντόμως ὀπλίτας μὲν τρισχιλίους, ἵππεῖς δὲ τριακοσίους, ὧν τὴν στρατηγίαν εἶχε Παμμένης. οὗτος δὲ παρελθὼν εἰς Μεγάλην πόλιν, καὶ τῶν πολισμάτων ἃ μὲν ἐκπορθήσας, ἃ δὲ καταπληξάμενος, συνηνάγκασεν εἰς τὴν Μεγάλην πόλιν μετοικῆσαι. καὶ τὰ μὲν περὶ τὸν συνοικισμὸν τῶν πόλεων ἐπὶ τοσοῦτο παραχῆς ἐλθόντα ἔτυχεν ἐνδεχομένης καταστολῆς. Se Nielsen 2002: 416-18.

bageførsler af territorier, der havde skiftet ejere under de evindelige krige i første halvdel af 4. årh., til deres 'retmæssige fædrene ejere.' Det drejede sig fx om en tilbageførelse af Trifylien til Elis' kontrol, men naturligvis også om en tilbageførelse af det tabte Messenien til Spartas kontrol. Hvis dette forslag var blevet mødt med panhellenisk velvilje, ville Megalopolis have ophørt med at eksistere, da byen jo var et resultat af en synoikisme, og det kunne hævdes, at ved at omgøre synoikismen, det vil sige gennemføre en såkaldt *dioikismos*, ville man tilbageføre territorier til deres oprindelige ejere, sådan som det egentlig allerede havde været forsøgt under den borgerkrig i 361, som Theben greb ind i. Men endnu vigtigere er det nok, at Megalopolis faktisk ligesom Messene omfattede byer og territorier, der tidligere havde været underlagt Spartas kontrol.²⁸ Spartas ædle forslag var altså i virkeligheden en slet skjult aggression mod Messene og Megalopolis, i en situation, hvor man måtte forvente, at Den 3. Hellige Krig ville forhindre Theben i at komme Megalopolis til undsætning. Det har åbenbart også været Megalopolis' opfattelse, for byen forsøgte at få en alliance i stand med Athen, hvilket dog ikke lykkedes, på trods af at Demosthenes under forhandlingerne talte Megalopolis' sag og holdt den berømte 16. tale *Pro Megalopolitanis*. I 352 angreb Sparta derfor Megalopolis med støtte fra Thebens fjende i Den 3. Hellige Krig, Phokis, og det kom til det, der i den anglophone forskning kaldes *the war of ancestral restitutions*, men ikke har noget

28. Tidligere spartanske periøk-samfund absorberet af Megalopolis: Cartledge & Spawforth 1989: 5, 12.; Shipley 2000: 369-70; Cartledge 2002: 256.

dansk navn.²⁹ Under felttoget dukkede imidlertid en talmæssigt overlegen thebansk styrke op og støttede Megalopolis, og det lykkedes efter længere tids kampe at få fordrevet spartanerne fra Arkadien. Men det lykkedes også Sparta at tilføje thebanerne et nederlag i et større slag (*axiologos mache*), og i det hele taget var thebanernes indsats ikke nær så prangende, som den havde været i Thebens velmagtsdage i 360erne, hvilket givetvis skyldtes, at bystaten var svært tynget af Den 3. Hellige Krig. Den 3. Hellige Krig markerer faktisk afslutningen på Thebens kortvarige hegemoni i Hellas, og byen sendte aldrig igen tropper til Peloponnes for at hjælpe Megalopolis mod Sparta.³⁰

Men det afholdt selvfølgelig ikke Sparta fra aggression, tværtimod naturligtvis, og spartanske operationer mod Messene kendes fra 340erne.³¹ Megalopolis havde med andre ord god brug for en ny allieret i sin evige kamp mod Sparta. Efter den 3. Hellige Krigs afslutning var der vel egentlig kun én oplagt kandidat, nemlig krigens egentlige sejrherre, Philip II af Makedonien. At ansøgningen faktisk må høre hjemme kort tid efter Den 3. Hellige Krigs afslutning, er temmelig klart, for den forudsætter, at det gamle konservative Amfiktyoni stod over for en reform af sin medlemskare, og den eneste reform af denne art, vi kender fra klassisk tid, hører netop hjemme i tiden umiddelbart efter krigen, hvor Amfiktyoniet blev

-
29. "The war of 'ancestral restitutions'": Diod. Sic. 16.39: "Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις καὶ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐγένοντο ταραχαὶ καὶ κινήσεις διὰ τοιαύτας τινὰς αἰτίας. Λακεδαιμόνιοι πρὸς Μεγαλοπολίτας διαφερόμενοι τὴν χώραν αὐτῶν κατέδραμον Ἄρχιδάμου τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντος· οἱ δὲ Μεγαλοπολίται παροξυνθέντες ἐπὶ τοῖς πραχθείσι καὶ καθ' ἑαυτοὺς οὐκ ὄντες ἀξιόμαχοι παρὰ τῶν συμμάχων μετεπέμψαντο βοήθειαν. [2] Ἀργεῖοι μὲν οὖν καὶ Σικυώνιοι καὶ Μεσσηνιοὶ παιδημῆι κατὰ τάχος ἐβοήθησαν, Θηβαῖοι δ' ἀπέστειλαν πεζοὺς μὲν τετρακισχιλίους, ἵππεις δὲ πεντακοσίους, στρατηγὸν ἐπιστήσαντες Κηφισίωνα. [3] Μεγαλοπολίται μὲν οὖν μετὰ τῶν συμμάχων ἐκστρατεύσαντες κατεστρατοπέδευσαν περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Ἄλφειοῦ ποταμοῦ· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τρισχιλίους μὲν πεζοὺς παρὰ Φωκέων προσελάβοντο, ἵππεις δὲ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα παρὰ Λυκόφρονος καὶ Πειθολάου τῶν ἐκπεπτωκότων ἐκ τῆς ἐν Φεραῖς τυραννίδος· συστησάμενοι δὲ δύναμιν ἀξιόμαχον κατεστρατοπέδευσαν περὶ Μαντινείαν. [4] μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ πόλιν Ὀρνεὰς τῆς Ἀργείας καταστήσαντες ἔφθασαν αὐτὴν ἐκπολιορκήσαντες πρὸ τῆς τῶν πολεμίων παρουσίας, οὐσαν σύμμαχον τῶν Μεγαλοπολιτῶν. ἐπεξεληθόντων δὲ τῶν Ἀργείων συνάψαντες μάχην ἐνίκησαν καὶ πλείους τῶν διακοσίων ἀπέκτειναν. [5] τῶν δὲ Θηβαίων ἐπιφανέντων καὶ τῷ μὲν πλήθει διπλασίων ὄντων, ταῖς δ' εὐταξίαις λειπομένων συνέστη μάχη καρτερά· καὶ τῆς νίκης ἀμφιδόξου γενομένης οἱ μὲν Ἀργεῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι τὴν εἰς τὰς οἰκείας πόλεις ἐπάνοδον ἐποίησαντο, Λακεδαιμόνιοι δ' εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἐμβαλόντες καὶ πόλιν Ἐλισσοῦντα κατὰ κράτος ἐλόντες καὶ διαρπάσαντες ἐπανήλθον εἰς τὴν Σπάρτην. [6] μετὰ δὲ τινα χρόνον οἱ Θηβαῖοι μετὰ τῶν συμμάχων ἐνίκησαν τοὺς πολεμίους περὶ Τέλφουσαν καὶ συχνοὺς ἀνελόντες ἐζώγησαν Ἀνάξανδρον τε τὸν ἡγούμενον καὶ τῶν ἄλλων πλείους τῶν ἐξήκοντα. μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον ἄλλαις δυσὶ μάχαις προετέρησαν καὶ τῶν ἐναντίων οὐκ ὀλίγους κατέβαλον. [7] τὸ δὲ τελευταῖον τῶν Λακεδαιμονίων ἀξιολόγῳ μάχῃ νικησάντων, αἱ δυνάμεις ἀμφοτέρων εἰς τὰς οἰκείας πόλεις ἐπανήλθον. ἔπειτα τῶν Λακεδαιμονίων ποιησαμένων ἀνοχὰς πρὸς τοὺς Μεγαλοπολίτας ἐπανήλθον εἰς τὴν Βοιωτίαν οἱ Θηβαῖοι.
30. Den 3. Hellige Krig den egentlige afslutning på Thebens hegemoni: Parke 1933: 138-39; Shrimpton 1971; Buckler 1989: xiii, 42, 53, 145; Hammond 1994: 46, 92; Munn 1997: 97.
31. Spartanske operationer mod Messene i 340erne: McQueen 1978: 42; Hammond & Griffith 1979: 476-78. Cf. Ellis 1976: 144; Cawkwell 1978: 119; Cartledge & Spawforth 1989: 13; Hammond 1994: 103.

reformeret til gunst for Philip, der blev gjort til medlem på bekostning af Phokis. Anledningen var altså nok en forventning om en reform, men anledning er jo ikke helt det samme som motiv. Det eneste *motiv*, der har været foreslået i forskningen, er at Megalopolis skulle have haft til hensigt at komme på god fod med Philip for på den måde at øge chancen for en alliance med makedonerkongen.³² Dét virker som en underligt bagvendt hypotese, for ansøgningen synes da snarere forudsætte end at fiske efter et godt forhold til Philip, Amfiktyoniets reelle leder, hvis velvilje Megalopolis givetvis håbede på. Desuden ved vi, at på trods af at ansøgningen om medlemskab af Amphiktyoniet ikke blev imødekommet,³³ så lykkedes det Megalopolis at få en alliance med Philip:³⁴ Der er altså ingen tvingende forbindelse mellem Amfiktyonisk medlemskab og alliance, og det er nok også værd at understrege, at det kronologiske forhold mellem ansøgning og alliance er ukendt: Alliancen kan glimrende have været en realitet, allerede da ansøgningen blev indgivet.

Men ansøgningens brod kan nu alligevel godt have været rettet mod Sparta. Sparta havde været 'på den forkerte side' under Den 3. Hellige Krig, da man havde støttet de formastelige tempelbespottere, phokerne, og Spartas internationale prestige var på nulpunktet: Sparta var, med John Bucklers ord, *an international outcast*.³⁵ Megalopolis og Messene var begge ganske spæde bystater i 340erne, da begge jo var grundlagt så sent som i 360erne, og de havde begge brug for det, vi nu om dage kalder 'international diplomatisk anerkendelse', noget som Sparta var en forbitret modstander af, at de skulle få. Det Delfiske Amphiktyoni var den eneste store stabile 'internationale' sammenslutning af bystater, dets anseelse var tårnhøj og medlemskab må have medført enorm prestige. Det er præcis i det lys, man normalt forklarer Philips ønske om medlemskab af organisationen: François Lefèvre kalder Philips optagelse i Amfiktyoniet *une reconnaissance éclatante sur la scène internationale*.³⁶ Noget lignende ville have været resultatet, hvis det var lykkedes for Megalopolis og Messene at blive medlemmer af Amfiktyoniet: Det ville have været ensbetydende med international diploma-

32. Ansøgning motiveret af et ønske om tilnærmelse til Philip II af Makedonien: Wüst 1938: 26; Ellis 1976: 134; Hammond 1994: 104; Harding 2006: 119 ("to curry favour with the champion of Apollo").

33. Ansøgningen blev afvist: Wüst 1938: 26; Roebuck 1941: 52; Hammond & Griffith 1979: 481; Londey 1990: 252; Jehne 1994: 127 with n. 67; Rhodes 1997: 133; Lefèvre 1998: 96, 167; Harding 2006: 119.

34. Megalopolis' alliance med Philip II: Hammond & Griffith 1979: 482-83. Cf. Dem. 18.295 (19.261); Polyb. 18.14; *Staatsverträge ad* no. 337.

35. Sparta "an international outcast" efter 3. Hellige Krig: Buckler 2003: 451. Se også Paus. 10.8.2 og Ellis 1976: 134, 273 n. 165; Londey 1990: 244; Hammond 1994: 206 n. 13; Lefèvre 1998: 167-68.

36. Lefèvre 1998: 136. Se også Ellis 1976: 126; Hammond 1994: 94; Hornblower 2002: 89; Rhodes 2006: 309; Low 2007: 63.

tisk anerkendelse og ville have været en kæmpemæssig propagandasejr i en situation, hvor Spartas internationale prestige var på nulpunktet, og byens position i Amfiktyoniet var alvorligt undermineret: Pausanias hævder ligefrem, at Sparta blev ekskluderet, selvom det nu er en overdrivelse. Var Megalopolis' ansøgning gået igennem, ville byens internationale prestige altså have fået et mægtigt løft, i en situation hvor Spartas lak var ridset, og det er nok en bedre hypotese, at det var et ønske om diplomatisk anerkendelse og international prestige, der motiverede Megalopolis til ansøgningen, end at det var ønsket om et nært forhold til Philip, et forhold, ansøgningen snarere synes at forudsætte.

4. Megalopolis og Mantinea

Hvad mere er, en sådan motivering kan også forankres i lokale arkadiske forhold. Som allerede nævnt var Det Defliske Amfiktyoni den eneste store stabile sammenslutning af græske bystater, og dets prestige var tårnhøj. Amfiktyoniet besad desuden et andet meget karakteristisk træk af betydning for den sammenhæng, vi nu bevæger os ind i. Formelt set var det nemlig ikke en sammenslutning af *poleis* men af *ethne*,³⁷ og for at have det privilegium at kunne stille med embedsmænd som *hieromnamones* eller *naopoioi* til Amfiktyoniet måtte en *polis* tilhøre et af de tolv amfiktyoniske *ethne*.³⁸ Det var som en *jonisk* bystat Athen var medlem af Amfiktyoniet; Sparta var medlem i kraft af sin *doriske* identitet; og Theben var medlem som en *boiotisk* bystat. Det var altså egentlig de tolv *ethne*, der udgjorde Amfiktyoniet. Imidlertid bestod alle de amfiktyoniske *ethne* af *poleis*, i hvert fald i det 4. årh.³⁹ Internt i de enkelte amfiktyoniske *ethne* må det have været reguleret på en eller anden måde, som vi desværre ikke kender noget til, hvilke bystater der skulle sende *hieromnamones* osv. til Amfiktyoniet. Der er dog en helt klar tendens til, at det inden for de enkelte *ethne* især er de store og magtfulde *poleis*, der har retten til eller måske snarere privilegiet at sende *hieromnamones*: Fra jonerne kommer der altid en fra Athen; før Den 3. Hellige Krig var den ene dorer altid en spartaner; og før katastrofen i 338 havde Theben det, vi kan kalde en 'priviligeret amfiktyonisk status' blandt boioterne. Men de mindre amfiktyoniske *ethne* illustrere dette

37. Lefèvre 1998: 17.

38. De tolv amfiktyoniske *ethne* var: (1) thessalernerne; (2) phokerne; (3) dorernerne; (4) jonerne; (5) boioterne; (6) lokrerne (øst/vest); (7) perrhaiberne; (8) doloperne; (9) de phthiotiske achaierne; (10) magnesierne; (11) ainianerne; (12) malierne/oitaierne. Se Nielsen 2007: 29-30 n. 89.

39. Alle amfiktyoniske *ethne* bestod af *poleis*: se kapitlerne om de enkelte *ethne* i Hansen & Nielsen 2004.

endnu bedre. Blandt de phthiotiske achaiere var det altid bystaterne Larisa Kremaste og Melitaia, der sendte de to achaiske *hieromnamones* til Det Amfiktyoniske Råd, på trods af at der dog var mindst ti andre achaiske bystater, bl.a. fx Halos, Proerna og Pyrasos. Et endnu smukkere eksempel på privilegeret amfiktyonisk status har vi i den østlokriske bystat Opous. På trods af at der var mindst elleve *poleis* i Østlokris, bl.a. Larymna, Skarpheia og Thronion, kom den østlokriske *hieromnamon* altid fra Opous. Opous var den ledende bystat i Østlokris og var så stor og magtfuld på regionalt niveau, at de ti andre østlokriske *poleis* nærmest kan betragtes som Opous' satellitstater.⁴⁰

De bystater, der havde en privilegeret amfiktyonisk status var altså regelmæssigt stormagten i det enkelte *ethnos*. I adskillige tilfælde var de så dominerende, at vores kilder ofte ikke skelner mellem bystaten og det *ethnos*, den tilhørte. Fx siger vores kilder ofte 'Theben', hvor der formelt set faktisk er tale om 'Boiotien', det vil sige at der her er en tendens til at bruge delens navn for helheden, idet der dog var mindst 26 bystater i Boiotien, der udgjorde et veldefineret *ethnos* i 4. årh.⁴¹ I tilfældet Opous kontra Østlokris er der faktisk tale om mere end en tendens, idet vores kilder regelmæssigt omtaler regionens beboere, hvis rette navn dog var *Lokroi*, som *Opountioi* og stort set aldrig skelner skarpt mellem *hoi Lokroi* og *hoi Opountioi*. Her var der altså i sprogbrugen og derfor vel også i den almindelige opfattelse en *de facto* identitet mellem et amfiktyonisk *ethnos* og dets privilegerede *polis*, og det synes altså at være således, at bystater med privilegeret amfiktyonisk status ofte blev opfattet som stort set lig med det *ethnos*, som de egentlig blot udgjorde en del af: Disse privilegerede bystater må helt klart have været de mest berømte og navnkundige repræsentanter for deres *ethnos*.

Amfiktyoniet var ekstremt konservativt, hvad dets formelle struktur angik, og den første reform af denne formelle struktur vi overhovedet kender, er som sagt den, der blev gennemført efter ti års blodige kampe ved Den 3. Hellige Krigs afslutning i 346. Den bestod egentlig blot i, at Phokis, der var stemplet som Apollonbespottere og tempelrøvere i hele den hellenske verden, blev ekskluderet og erstattet af Philip II af Makedonien, den egentlige sejr-

40. Privilegeret amfiktyonisk status: (1) Athen: Londey 1990: 244; (2) Sparta: Londey 1990: 244; (3) Theben: Londey 1990: 244. (4) Achaia Phthiotis: se Hansen & Nielsen 2004: 713-18 (Nielsen *et al.*): Melitaia = no. 438; Larisa = no. 437. (5) Østlokris: se Hansen & Nielsen 2004: 664-73 (Nielsen). Opous = no. 386. Om byens dominans i Østlokris, se Nielsen 2000.

41. Theben versus Boiotien: se fx Tod, *GHI* no. 101, en *symmachia*-traktat mellem Athen og Βοιωτοί; Xen. *Hell.* 3.5.7-6 derimod siger, at den blev indgået mellem Athen og *Theben*; se videre Ste Croix 1972: 336; Bakhuizen 1994: især 317-19; Hansen 1995: 36 n. 62. Boiotiens 26 *poleis*: Hansen & Nielsen 2004: 431-61 (Hansen). Om boiotisk ethnogenese, se Larson 2007.

herre og nye supermagt, der under hele Den 3. Hellige Krig havde gjort et stort propagandenummer ud af, at han førte krigen i Apollons navn. Her var altså tale om en bydende nødvendig tilpasning til den aktuelle politiske situation. Men medlemskredsen var altså sat til debat, og det må nok have været det, der fik Megalopolis til at håbe på, at en ansøgning havde en chance. Den formelle forudsætning for, at en sådan ansøgning kunne imødekommes, var nemlig, at Amfiktyoniet ville vise sig villig til at optage et helt nyt *ethnos* uden nogensomhelst amfiktyonisk forhistorie, nemlig det arkadiske *ethnos*. Imidlertid ser det faktisk ud, som om anmodningen om medlemskab blev fremsat i Megalopolis' eget navn og ikke i det arkadiske *ethnos*' navn: I hvert fald er det dekret, vi finder hos Didymos, ikke et svar til *arkaderne*, men til *Megalopolis* alene. Men det kan jo dårligt have været ukendt, at Megalopolis tilhørte det arkadiske *ethnos*, og min hypotese er derfor, at Megalopolis' plan i virkeligheden gik ud på at få en fast plads i Amfiktyoniet som repræsentant for det arkadiske *ethnos*; at det byen var ude efter altså var en *priviligeret amfiktyonisk status* som den fx Theben og Opous havde inden for deres respektive *ethnos*.

Hvis ansøgningen var blevet imødekommet, ville Megalopolis altså have opnået, hvad der svarer til international anerkendelse af, at byen var den ledende repræsentant for det arkadiske *ethnos*. En sådan anerkendelse ville have været af stor værdi for Megalopolis i de komplicerede lokalpolitiske forviklinger i Arkadien. Her havde Megalopolis siden 362 kæmpet med en anden stor og dominerende bystat – Mantinea – om lederskabet i Det Arkadiske Forbund. Dette forbund var baseret på arkadisk etnicitet, sådan at forstå, at 'arkadiskhed' var en forudsætning for medlemskab, og forbundets officielle retorik var stærkt 'nationalistisk': Jo mere arkadisk, jo bedre.⁴² I 363 blev forbundet splittet i to dele, der blev

42. Det Arkadiske Forbund baseret på arkadisk etnicitet: (1) Nielsen 2002: 117-19. (2) "Nationalistisk" retorik: (a) se e.g. Xen. *Hell.* 7.1.23ff: ἐγγενόμενος δέ τις Λυκομήδης Μαντινεύς, γένοι τε οὐδενὸς ἐνδεῆς χρήμασι τε προήκων καὶ ἄλλως φιλότιμος, οὗτος ἐνέπλησε φρονήματος τοὺς Ἀρκάδας, λέγων ὡς μόνοις μὲν αὐτοῖς πατρίς Πελοπόννησος εἶη, μόνοι γὰρ αὐτόχθονες ἐν αὐτῇ οἰκοῖεν, πλείστον δὲ τῶν Ἑλληνικῶν φύλων τὸ Ἀρκαδικὸν εἶη καὶ σώματα ἐγκρατέστατα ἔχοι. καὶ ἀλκιμωτάτους δὲ αὐτοὺς ἀπεδείκνυε, τεκμήρια παρεχόμενος ὡς ἐπικούρων ὁπότε δεηθεῖεν τινες, οὐδένας ἤροῦντο ἀντ' Ἀρκάδων. ἔτι δὲ οὔτε Λακεδαιμονίους πώποτε ἄνευ σφῶν ἐμβαλεῖν εἰς τὰς Ἀθήνας οὔτε νῦν Θηβαίους ἐλθεῖν ἄνευ Ἀρκάδων εἰς Λακεδαίμονα. ἐὰν οὖν σωφρονῆτε, τοῦ ἀκολουθεῖν ὅποι ἂν τις παρακαλῆ φείσεσθε· ὡς πρότερόν τε Λακεδαιμονίοις ἀκολουθοῦντες ἐκείνους ἠῤῥήσατε, νῦν δὲ ἂν Θηβαίοις εἰκῆ ἀκολουθῆτε καὶ μὴ κατὰ μέρος ἡγεῖσθαι ἀξιώτε, ἴσως τάχα τούτους ἄλλους Λακεδαιμονίους εὔρησατε. οἱ μὲν δὴ Ἀρκάδες ταῦτα ἀκούσαντες ἀνεφυσῶντό τε καὶ ὑπερεφίλουσαν τὸν Λυκομήδην καὶ μόνον ἄνδρα ἡγοῦντο· ὥστε ἄρχοντας ἔταπτον οὐστίνας ἐκείνος κελεύοι. (b) Se også CEG II 824, en forbundsdedikation i Delfi ca. 369: Πύθι' Ἀπολλων, [ἄ]ναξ, τάδ' [ἀγάματ]α δῶ[ρ] ἀνέθηκεν/ αὐτόχθων ἱερᾶς λαὸς ἀ[π'] Ἀρκαδ[ί]ας./ Νίκηγ Καλλιστώ τε Λυκαν[ί]δα, τῆι πο[τ] ἐμίχθη/ Ζεὺς, ἱεροῦ δὲ γένους Ἀρκάδ' ἔφυσε κόρ[α]./ ἐκ τοῦ δ' ἦν Ἐλατος καὶ Ἀφείδας ἠδὲ κα[ὶ] Ἀζάν./ τοὺς δ' Ἐρατῶ νύμφα γείνατ' ἐν Ἀρκαδί[αι]./ Λαοδάμεια δ' ἔτικτε Τρίφυλον, παῖς [Ἀμύκλαντος],/ Γογγύλου ἐκ κούρας δ' ἦν Ἀμιλοῦς Ἐρα[σος]./ τῶνδε σοὶ ἐκγενέται Λακεδαίμονα δη[ί]ωσαντες/ Ἀρκάδες ἔστησαν μνήμ' ἐπιγινόμενοι.

ledet af på den ene side Mantinea og på den anden Megalopolis. Disse to fraktioner kæmpede mod hinanden i Slaget ved Mantinea i 362, hvor Mantinea kæmpede sammen med djævelen selv – Sparta – mens Megalopolis stod last og brast med sin beskytter, Theben. Året efter, i 361, støttede Mantinea den ene side i en *stasis* i Megalopolis, mens den anden side fik hjælp fra Theben.

Mantinea betragtede helt klart sig selv som lederen af Det Arkadiske Forbund, og det synes ligeså klart, at det samme gjorde Megalopolis: Der var altså nu *to* Arkadiske Forbund, der lå i åben konflikt med hinanden.⁴³ Begge hævdede de, at de var Dét Arkadiske Forbund, og for Megalopolis' vedkommende er det jo ikke så mærkeligt, da byen jo var en føderal grundlæggelse. Denne splittelse af forbundet i to er også synlig under *the war of ancestral restitutions* i slutningen af 350erne, hvor den spartanske hær, der angreb Megalopolis, havde sin base nær Mantinea, der tilsyneladende stadig (som i 362) var Spartas allierede og klar til at bekæmpe Megalopolis. Splittelsen må også have eksisteret på det tidspunkt, hvor Megalopolis ansøgte Amfiktyoniet om medlemskab, for vi ser den i kilderne for året 342, hvor Athen under Demosthenes' ledelse indgik en lang række *symmachia*-traktater med peloponnesiske magter, blandt hvilke både var en gruppe, der blev kaldt Ἀρκάδες οἱ μετὰ Μαντινέων, og en der blot kaldtes Μεγαλοπολίται. Mantinea må altså stadig have været opfattet som og have opfattet sig selv som lederen af ét eller nok snarere Dét Arkadiske Forbund, og det samme må Megalopolis have gjort, for vi ved, at byen havde fastholdt centrale føderale institutioner som fx den berømte føderale folkeforsamling, *hoi Myrioi*, De 10.000, som den kaldtes, på hvilken Aischines talte som athensk gesandt i 340erne.

På det tidspunkt hvor Megalopolis ansøgte det Delfiske Amfiktyoni om medlemskab, konkurrerede byen altså med Mantinea om lederskabet i Det Arkadiske Forbund, et forbund der byggede på en stærk arkadisk identitetsfølelse og retorik. Som tidligere nævnt ville Megalopolis, hvis byens ansøgningen om amfiktyonisk medlemskab var blevet imødekommet, *de facto* have opnået hvad der svarer til international diplomatisk anerkendelse af, at byen var den ledende repræsentant for det arkadiske *ethnos*. En sådan anerkendelse ville naturligvis have været af stor propangadamæssig værdi i byens forbitrede kamp med Mantinea om lederskabet i Arkadien. Medlemskab af Amfiktyoniet ville altså have styrket Megalopolis'

43. De 'to Arkadiske Forbund': (1) Mantinea: se Rhodes-Osborne, *GHI* no. 41 & Diod. Sic. 15.94.1-3 med Roy 1968: 242; Larsen 1968: 193; Nielsen 2002: 493. (2) Megalopolis: Polybios 4.33.9 med Walbank 1957: 482. (3) År 342: *Staatsverträge* no. 337; (4) Aischines taler til *Hoi Myrioi*: Dem. 19.11: ἐν τοῖς Μυρίοις ἐν Μεγάλῃ πόλει; Aischin. 3.157: ἐγὼ ... ὁ τοὺς Μυρίους Ἀρκάδων νουθετῶν. Cf. Roy 1968: 242-43.

prestige og navn *både* i den regionale konflikt med Sparta og i den lokale konflikt med Mantinea.

5. Konklusion

For nu at konkludere er det ikke særlig sandsynligt, at Megalopolis ansøgte Det Delfiske Amfiktyoni om medlemskab, fordi byen følte sig særlig intimt knyttet til Apollons store helligdom i Delfi: Byen selv og en håndfuld af dens borgere var ganske vist forholdvis generøse med donationer, da Amfiktyoniet samlede ind til genopførelsen af Apollons tempel efter sammenstyrtningen i 373, men påfaldende gavmild var man nu ikke, og den slags donationer kom som sagt ind fra hele den hellenske verden: Delfi var nu en gang en central panhellensk helligdom, som stort set alle hellenske bystater viste opmærksomhed i ny og næ. Megalopolis lod, så vidt vi ved, heller ikke dedikationer opstille i Delfi, sådan som naboen Tegea gjorde, og byen havde heller ikke formelle *proxenia*-relationer med Delfi, sådan som fx Tegea og et par andre arkadiske bystater samt et hav af andre hellenske bystater havde. Megalopolis' forhold til helligdommen i Delfi forud for den usædvanlige ansøgning om medlemskab var altså af præcis samme art som utallige andre bystaters og nogenlunde af den karakter, man kunne forvente, når man har med en mellemstor bystat at gøre.

Det er heller ikke helt tilfredsstillende at fortolke ansøgningen som et forsøg på at komme på god fod med Philip II af Makedonien for på den måde at skaffe sig en ny allieret i kampen mod Sparta i en situation, hvor Theben ikke længere kunne udfylde denne rolle. Ansøgningen synes snarere at forudsætte et godt forhold til Philip, og der er i øvrigt ingen grund til at tro, at Megalopolis ikke allerede havde et godt forhold til makedonerkongen, da ansøgningen blev indgivet. Det er da også således, at selvom ansøgningen blev afvist, fik Megalopolis alligevel en alliance med Philip: Der er altså ingen snæver forbindelse mellem alliance og amfiktyonisk medlemskab, og alliancen kan glimrende have været en realitet på det tidspunkt, hvor ansøgningen blev afsendt. Desuden havde både Megalopolis og Messene faktisk noget at tilbyde Philip, nemlig et indædt fjendskab med Sparta, som de sammen med Argos og Theben havde kæmpet mod siden deres grundlæggelse. Altså har Megalopolis nok haft andre motiver til det helt usædvanlige diplomatiske initiativ at søge medlemskab af Amfiktyoniet på trods af, at byen ikke tilhørte et amfiktyonisk *ethnos*.

Megalopolis havde som en næsten nyfødt bystat hårdt brug for international diplomatisk anerkendelse, noget som ville være værdifuldt i kampen mod Sparta. Det Delfiske Amfiktyoni kunne som den eneste store stabile sammenslutning af *poleis* tilbyde noget, der godt kan beskrives som diplomatisk anerkendelse. Så da noget der lignede en gunstig lejlighed bød sig ved Den 3. Hellige Krigs afslutning, da Amfiktyoniet under alle omstændigheder måtte justere sin medlemskreds, forsøgte man at udnytte åbningen og indgav helt usædvanligt en ansøgning om medlemskab. Var den blevet imødekommet, ville byen have sikret sig diplomatisk anerkendelse og stor international prestige i en situation, hvor Spartas internationale prestige var helt på nulpunktet. Medlemskab ville også have været en stor lokalpolitisk gevinst i kraft af Amfiktyoniets formelle organisation. Formelt set var Amfiktyoniet nemlig en sammenslutning ikke af *poleis*, men af *ethne*, der regelmæssigt lod sig repræsentere af deres største, mest magtfulde, mest berømte og mest navnkundige *poleis*, og hvis Megalopolis var blevet medlem, havde medlemskabet kunnet konstrueres retorisk og politisk som en international anerkendelse af, at Megalopolis var at regne som den fremmeste repræsentant for det arkadiske *ethnos*, noget som ville have været af umådelig værdi for Megalopolis i byens lange kamp med Mantinea om lederskabet i Det Arkadiske Forbund, der havde en stolt arkadisk 'nationalisme' som fundament. På trods af at Amfiktyoniet var en religiøs institution, var Megalopolis' ansøgning altså næppe religiøst begrundet. Den var derimod politisk begrundet, i hvert fald i det den engelske historiker Simon Hornblower har kaldt *the soft sense of political*.⁴⁴ Det det for Megalopolis drejede sig om, var prestige og anerkendelse, der skulle bruges som politiske våben *in the soft sense of political* mod de to ærkefjender, Sparta og Mantinea. Ansøgningen blev helt sikkert afvist af Amfiktyoniet, så i sidste ende mislykkedes det ambitiøse og opportunistiske projekt altså, hvilket måske ikke er så underligt i betragtning af Megalopolis' manglende amfiktyoniske forhistorie, men alene dette at byen mente, det var værd at gøre forsøget, er en fascinerende illustration af en middelstor bystats evige bestræbelser på at positionere sig internationalt såvel som lokalt – noget vi kun sjældent kan beskrive så detaljeret som det her er forsøgt, og det må være min undskyldning for at have dvælet så længe ved så kort en tekst.

44. "The soft sense of 'political'": Hornblower 2007.

Bibliografi

- Bakhuizen, S.C. 1994. "Thebes and Boiotia in the Fourth Century B.C.," *Phoenix* 48: 307-30.
- Buckler, J. 1980. *The Theban Hegemony 371-362 BC* (Cambridge Mass. & London).
- Buckler, J. 1989. *Philip II and the Sacred War* (Leiden & New York & Copenhagen & Cologne).
- Buckler, J. 2003. *Aegean Greece in the Fourth Century* (Leiden & Boston).
- Cartledge, P. 2002. *Sparta and Lakonia. A Regional History 1300 to 362 BC2* (London & New York).
- Cartledge, P. & Spawforth, A. 1989. *Hellenistic and Roman Sparta. A Tale of Two Cities* (London & New York).
- Cawkwell, G. 1978. *Philip of Macedon* (London & Boston).
- Demand, N.H. 1990. *Urban Relocation in Archaic and Classical Greece. Flight and Consolidation* (Bristol).
- Ellis, J.R. 1976. *Philip II and Macedonian Imperialism* (London).
- Hammond, N.G.L. 1994. *Philip of Macedon* (London).
- Hammond, N.G.L. & Griffith, G.T. 1979. *A History of Macedonia. II. 550 – 336 B.C.* (Oxford).
- Hansen, M.H. 1995. "The 'Autonomous City-State'. Ancient Fact or Modern Fiction?" i M.H. Hansen & K. Raaflaub (eds.), *Studies in the Ancient Greek Polis*. Papers from the Copenhagen Polis Centre 2. *Historia Einzelschriften* 95 (Stuttgart) 21-43.
- Hansen, M.H. & Nielsen, T.H. (eds.), *An Inventory of Archaic and Classical Poleis* (Oxford).

- Harding, P. 2006. *Didymos: On Demosthenes*. Translated with Introduction, Text, and Commentary. Clarendon Ancient History Series (Oxford).
- Hornblower, S. 2002. *The Greek World 479 – 323 BC* (London & New York).
- Hornblower, S. 2007. “Did the Delphic Amphictyony Play a Political Role in the Classical Period?” *Mediterranean Historical Review* 22.1: 39-56.
- Jacquemin, A. 1999. *Offrandes monumentales à Delphes* (Paris).
- Jehne, M. 1994. *Koine Eirene. Untersuchungen zu den Befriedungs- und Stabilisierungsbemühungen in der griechischen Poliswelt des 4. Jahrhunderts v. Chr.* *Historia Einzelschriften* 63 (Stuttgart).
- Larsen, J.A.O. 1968. *Greek Federal States. Their Institutions and History* (Oxford).
- Larson, S.L. 2007. *Tales of Epic Ancestry. Boiotian Collective Identity in the Late Archaic and Early Classical Periods.* *Historia Einzelschriften* 197 (Stuttgart).
- Lefèvre, F. 1998. *L'amphictionie pyléo-delphique: histoire et institutions* (Paris).
- Londey, P. 1990. “The Outbreak of the 4th Sacred War,” *Chiron* 20: 239-60.
- Low, P. 2007. *Interstate Relations in Classical Greece. Morality and Power* (Cambridge).
- Marek, C. 1984. *Die Proxenie* (Frankfurt am Main).
- McQueen, E.I. 1978. “Some Notes on the Anti-Macedonian Movement in the Peloponnese in 331 B.C.,” *Historia* 27: 40-64.
- Munn, M. 1997. “Thebes and Central Greece,” i L.A. Tritle (ed.), *The Greek World in the Fourth Century* (London & New York) 66-106.

- Nielsen, T.H. 2000. "Epiknemidian, Hypoknemidian, and Opountian Lokrians. Reflections on the Political Organisation of East Lokris in the Classical Period," i P. Flensted-Jensen (ed.), *Further Studies in the Ancient Greek Polis*. Papers from the Copenhagen Polis Centre 5. *Historia Einzelschriften* 138 (Stuttgart) 90-120.
- Nielsen, T.H. 2002. *Arkadia and Its Poleis in the Archaic and Classical Periods*. Hypomnemata 140 (Göttingen).
- Nielsen, T.H. 2007. *Olympia and the Classical Hellenic City-State Culture* (København).
- Nielsen, T.H. 2008. "Why did Megalopolis apply for membership in the Pylian Amphictyony? Some speculative answers," i Yanis A. Pikoulas (ed.), *Ιστορίες για την αρχαία Αρκαδία*. Proceedings of the International Symposium in Honour of James Roy (Stemnitsa) 189-210.
- Parke, H.W. 1933. *Greek Mercenary Soldiers from the Earliest Times to the Battle of Ipsus* (Oxford).
- Rhodes, P.J. 1997 (m. D.M. Lewis). *The Decrees of the Greek States* (Oxford).
- Rhodes, P.J. 2006. *A History of the Classical Greek World 478 – 323 BC* (Oxford).
- Roebuck, C.A. 1941. *A History of Messene from 369 to 146 B.C.* (Chicago, Illinois).
- Roy, J. 1968. *Studies in the History of Arcadia in the Classical and Hellenistic Periods* (Cambridge).
- Roy, J. 2007. "The Urban Layout of Megalopolis in its Civic and Confederate Context," i R. Westgate & N. Fisher & J. Whitley (eds.), *Building Communities: House, Settlement and Society in the Aegean and Beyond* (Exeter) 289-95.

- Roy, J. *et al.* 1992. "Two Sites in the Megalopolis Basin: Suggested Locations for Haemoniae and Cromnus," i J.M. Sanders (ed.), ΦΙΛΟΛΑΚΩΝ. *Lakonian Studies in Honour of Hector Catling* (London) 185-94.
- Shipley, G. 2000. "The Extent of Spartan Territory in the Late Classical and Hellenistic Periods," *ABSA* 95: 367-90.
- Shrimpton, G.S. 1971. "The Theban Supremacy in Fourth-Century Literature," *Phoenix* 25: 310-18.
- Ste Croix, G.E.M. de. 1972. *The Origins of the Peloponnesian War* (London).
- Stylianou, P.J. 1998. *A Historical Commentary on Diodorus Siculus Book 15* (Oxford).
- Walbank, F.W. 1957. *A Historical Commentary on Polybius. I. Commentary on Books I – VI* (Oxford).
- Wüst, F.R. 1938. *Philipp II. von Makedonien und Griechenland in den Jahren 346 bis 338* (München).
- Zizza, C. 2006. *Le iscrizioni nelle Periegesi di Pausania. Commento ai testi epigrafici* (Pisa).